

Asia: VN/8915/2024

Työ- ja elinkeinoministeriön lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle työnhakijan palveluprosessin ja työnvälityspalveluiden kehittämistä koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Onko teillä yleistä lausuttavaa esityskokonaisuudesta?

Monimuotoiset perheet -verkosto kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä työnhakijan palveluprosessin ja työnvälityspalveluiden kehittämiseksi.

Lausunrossamme painotamme eri perhetilanteiden huomioimista työllisyyspalveluissa ja palveluprosessissa. Suosittelemme työnhakijan tukemista hänen ainutlaatuisessa perhetilanteessaan, jossa voi olla perherakenteesta johtuvia, omalle perhemuodolle tyypillisiä työllistymisen ja työssäkäynnin haasteita.

1. Onko teillä yleistä lausuttavaa palveluprosessista?

Perhetilanteen huomioiminen palveluprosessissa on tärkeää, sillä nykyinen palvelujärjestelmämme ja työyhteisöt asenteineen eivät aina tue ja mahdollista kokoaikaista työssäkäyntiä erilaisissa perhetilanteissa (Moring & Kaunisto 2021).

Monimuotoiset perheet -verkosto ja Suomen Startup-yhteisö ovat tarkastelleet yhden vanhemman perheiden huoltajien työllisyysasteen kehitystä vuosina 2002-2023. Vain osa tilastoista on julkaistu (esim. Zad 2022). Työllisyysaste on erittäin matala erityisesti varhaiskasvatuskäisen lapsen huoltajalla ja nousee hitaasti lapsen mennessä kouluun. Myös kahden vanhemman perheissä huoltajilla on haasteita pikkulapsiaikana, mutta työllisyysaste on silti selvästi korkeampi kuin yhden vanhemman perheissä.

Työllistymisen tukeminen eri perhetilanteissa on tärkeää, sillä vanhemman työttömyys vaikuttaa koko perheen hyvinvointiin. Jos osa työllisistä ei työllisty arjen haasteiden vuoksi, jää Suomelta paljon osaamista hyödyntämättä.

2. Koetteko alkuhaastattelun järjestämisen määräajan pidentämisen viidestä arkipäivästä kymmeneen arkipäivään kannatettavana?

Verkosto kannattaa esitettyä.

3. Onko täydentävien työnhakukeskustelujen perustuminen asiakkaiden palvelutarpeeseen mielestänne tarkoituksenmukaista?

Verkosto kannattaa ehdotusta. Suosittelemme, että keskustelussa kartoitetaan myös perhetilanteen haasteita työllistymiselle, kuten tarvetta lastenhoitopalveluihin työnhaun aikana tai työnhakijan työllistyessä, jotta työllistymisessä onnistutaan.

Verkosto suosittelee kuntiin myös yksilöllistä ja perhetilanteen haasteita purkavaa valmennusta työllisyyttä edistäväksi palveluksi. Tämän kaltaista valmennusta järjestettiin hyvin tuloksin Uudenmaan ELY-keskuksen vuonna 2023 päättyneessä Suunta selkeäksi -hankkeessa, joka tuki yhden vanhemman perheiden huoltajia työllistymisessä.

Raportissa suositellaan, että yhden vanhemman perheet tunnistetaan omaksi kohderyhmäksi työllisyyspalvelussa. Yhden vanhemman perheiden huoltajien matala työllisyysaste perustelee ehdotusta.

4. Näettekö nykyisestä muistutuskäytännöstä luopumisen ja työnhaun voimassaolon päättyminen ensimmäisestä asioinnin laiminlyönnistä kannatettavana?

Monimuotoiset perheet -verkosto vastustaa esitystä. Laiminlyönnit eivät ole usein tahallisia, ja tahattoman laiminlyönnin vaikutukset lapsiperheen tai lasta toivovan taloudelle tai työnhakijan työnhauille voivat olla kohtuuttoman suuria. Työnhakijan stressin ja perheen pahoinvoinnin lisääminen ei tue työnhakijaa työllistymisessä.

Verkosto ehdottaa, että muistutuksen kieliasua yleistajuistetaan ja selkokielistetään sekä muistutuksen antamista selkeytetään, jolloin työnhakijat eivät joudu kysymään nykyisissä määrin lisätietoja työllisyyspalveluista. Yhteydenotot kertovat, etteivät työnhakijat tiedä aina, mitä he ovat tehneet väärin. Se ei korjaudu muistutuksesta luopumisella vaan selkeämmillä ohjeilla.

Muistutusta tai velvoitteita voi olla erityisen haastavaa ymmärtää, mikäli työnhakija on esimerkiksi maahan muuttanut, matalammin koulutettu tai täsmätyökykyinen. Laiminlyönnin taustalta ja

täsmätyökykyisyyden taustalta voi löytyä myös erilaisia perhetilanteeseen liittyviä stressitekijöitä ja elämänkriisejä.

5. Koetteko työllistymissuunnitelmien sisältöjen määrittelyn olevan palveluprosessin toimivuuden kannalta oleellisia?

Verkosto toivoo, että työllistymissuunnitelma tehdään yhteistyössä työnhakijan kanssa. Suunnitelmassa on tärkeää huomioida perhetilanteen tuomat haasteet työnhaulle, työllistymiselle ja työssäkäynnille.

Verkoston työelämäkyselyiden mukaan (Moring & Kaunisto 2021) monet eri perhetilanteissa olevat ovat joutuneet irtisanoutumaan työstä arjen ja työskentelyn yhteensovittamisen haasteiden vuoksi.

Ei ole tarkoituksenmukaista, jos esimerkiksi yhden vanhemman perheen huoltaja ja erityistarpeisen monikkolapsen tai adoptiolapsen huoltaja joutuu hakeutumaan läsnä työpaikalla tehtävään vuorotyöhön, jonka tekeminen ei onnistu kokopäiväisesti nykyisen palvelujärjestelmän tukemana. Huomioimalla rajoitukset työlle jo työllistymissuunnitelmassa, voidaan tukea työnhakijaa esimerkiksi etätyöhön tai alanvaihtoon, jotta työssäkäynti onnistuu kokopäiväisesti.

6. Koetteko asiakkaiden palveluprosessiin sisältyvien asiakastapaamisten sisältöjen määrittelyn olevan palveluprosessin toimivuuden kannalta oleellisia?

Verkosto kannattaa ehdotusta ja suosittelee, että palveluprosessiin määritellään osuus, jossa kartoitetaan perhetilanteiden aiheuttamat haasteet työnhaulle ja työllistymiselle. Työllisyysasiantuntijat tarvitsevat tuekseen valmiita malleja erilaisten haasteiden ratkaisemiseksi.

Perhetilanteen haasteita kartoittavassa osuudessa on tärkeää tehdä yhteistyötä kunnan muiden palveluiden kanssa, jotta esimerkiksi varhaiskasvatuspalvelut tai palvelut pienille koululaisille tukevat vanhemman työllistymistä ja työssäkäyntiä. Haasteena voi esimerkiksi olla lastenhoidon järjestäminen työnhaun aikana tai työllistyessä tai läsnä- ja vuorotyön tekeminen.

1. Onko teillä yleistä lausuttavaa työnhakuvelvollisuutta koskevista muutoksista?

Monimuotoiset perheet -verkosto ei kannata työnhakuvelvollisuuden ulottamista myös osa-aikatyötä tekeviin. Työntekijä joutuu usein sitoutumaan lisätöihin, joiden määrä ja sijoittuminen on ennakoimatonta, mikä tekee myös arjen järjestämisestä hankalaa eri perhetilanteissa.

2. Näettekö, että alennetun työnhakuvelvollisuuden asettamisen yhteydessä arvioitavissa seikoissa on huomioitu oleelliset tekijät?

Monimuotoiset perheet -verkosto esittää, että alennetun työnhakuvelvollisuuden seikoissa huomioidaan vanhemman hoivavastuu, kuten yhden vanhemman perheen tilanne. Työnhakua voi myös haastaa lapsen tai puolison sairaus ja vamma sekä vastuu ikääntyvän vanhemman hoivasta.

Hoivavastuun määrittelyssä on sovellettava laajaa perhekäsitystä. Esimerkiksi lapsen juridisen vanhemman tai huoltajan puolison hoivavastuu on myös huomioitava arvioitavissa seikoissa.

Työkykyarviossa on tarkasteltava perhetilanteen vaikutuksia työkykyyn. Verkosto muistuttaa, että työkykyä voi alentaa myös haasteellinen perhetilanne tai elämäntilanne, kuten leskeytyminen, lapsen kuolema, ero puolisoista, lapsettomuus kriisi tai yhden vanhemman perheen arki.

Osa monimuotoisissa perhetilanteissa olevista voivat myös altistua työnhaussa syrjinnälle, joka olisi tärkeä huomioida työkykyarviossa, koska vähemmistöstressillä on myös vaikutuksia terveydelle. Tämän kaltaisia perhetilanteita ovat esimerkiksi kahden kulttuurin perheiden maahan muuttaneet puoliset tai perheen aikuiset lapset, toisesta maasta adoptoidut ja sateenkaarivanhemmat.

3. Tukeeko työnhakuvelvollisuutta koskevan sääntelyn yksinkertaistaminen ja tietyistä poikkeuksista luopuminen työnhakuvelvollisuuden tarkoituksenmukaista asettamista?

Monimuotoiset perheet -verkosto ei kannata poikkeuksista luopumista kokonaan, vaikka se yksinkertaistaisi järjestelmää. Työnhakijat eivät hae työtä samanlaisista lähtökohdista käsin, ja poikkeukset tukevat yleensä yhdenvertaisuuden toteutumista. Mikäli muutokset toteutuvat, kannustaa verkosto seuraamaan niiden yhdenvertaisuusvaikutuksia.

4. Työnhakuvelvollisuuteen ehdotettavat muutokset tuovat tietyt asiakasryhmät (esim. osa-aikatyössä olevat sekä henkilöt, joilla on tiedossa myönteinen muutos työnhaun tilanteeseen) yleisen työnhakuvelvollisuuden alentamisen kriteerien piiriin. Näettekö tämän kannatettavana?

Monimuotoiset perheet -verkosto ehdottaa, että kriteereihin lisätään myös haastava perhetilanne. Työnhakuvelvoite voi tuoda lisästressiä tilanteeseen, joka on jo muutoin haastava.

1. Onko teillä yleistä lausuttavaa työtarjouksiin tehtävistä muutoksista?

Verkosto ei pidä tarpeellisena työtarjousten velvoittavuuden lisäämistä. Viranomaisten työtarjoukset eivät yleensä huomioi perhetilanteen asettamia rajoituksia työllistymiselle sekä arjen ja työn yhteensovittamiselle. Työtarjoukset eivät myöskään vastaa aina työnhakijan osaamista.

Esimerkiksi lapsen vuoroasuminen kahdessa kodissa voi estyä, mikäli työnhakija veloitetaan työhön, jossa arki ei järjesty vuoroasuvan lapsen vanhempana. Lapsen etu ja oikeus kahteen juridiseen vanhempansa tai muihin vanhempiinsa tulee mennä tällaisessa tilanteessa työllistymisen edelle.

2. Tukeeko työtarjouksiin heti työnhaun alusta alkaen ehdotettava velvoittavuus työllistymistä ja työtarjousmenettelyn tarkoituksenmukaista toimeenpanoa?

Verkosto painottaa, että uuden työn ja perhearjen on pystyttävä yhteensovittamaan, jotta työkyky säilyy ja työssäkäynti onnistuu. Huomioimalla tämän jo työtarjouksissa, työllistymisestä tulee kestävä.

3. Selkeyttääkö työtarjouksiin ehdotetut muutokset kokonaisuutena työtarjouksia koskevaa sääntelyä?

-

1. Onko teillä lausuttavaa työnhakijalle tai työvoimaviranomaiselle ehdotetusta velvollisuudesta työnhakuprofiilin laatimiseen ja julkaisemiseen palvelualustalla?

Monimuotoiset perheet -verkosto kannattaa vain mallia, jossa työnhakuprofiilit ovat ehdottoman anonyymejä. Mikäli anonyymius ei onnistu, on työnhakijan voitava jättää profiili tekemättä.

Verkosto huomauttaa, ettei työllistymisen esteenä ole usein työnhakijoiden riittämätön esittely työnantajille vaan se, ettei hakijalle, hänen osaamiselleen ja elämäntilanteelleen soveltuvia työpaikkoja ole. Velvollisuus profiilin laatimiseen lisää byrokratiaa sekä työnhakijalle että viranomaiselle ilman, että se tuo välttämättä hyötyjä. Profiilien sijaan tulee panostaa yksilölliseen tukeen sopivan työpaikan löytämiseksi.

Jos profiilin tekemiseen velvoitetaan, eivät sen tiedot välttämättä kerro työnantajalle riittävästi työnhakijan todellisista mahdollisuuksista työhön. Hakijaa ei voida velvoittaa kertomaan työtoiveissaan esimerkiksi perhetilanteestaan, kuten yksinhuoltajuudesta tai vuorovanhemmudesta, vaikka sillä on vaikutuksia siihen, millaista työtä työnhakija voi vastaanottaa.

2. Onko teillä lausuttavaa työnhakijoiden työnhakuprofiilissa olevien henkilötietojen (koulutus, työkokemus, muu osaaminen ja työtoiveet) julkaisemisvelvollisuudesta ehdotetussa muodossa julkisena tietopalveluna?

Verkosto muistuttaa, että työnhakuprofiilin henkilötiedot voivat johtaa työnhakijan henkilöllisyyden tunnistamiseen. Esityksessä mainittujen seikkojen lisäksi esimerkiksi pienellä paikkakunnalla työnhakija voi olla jäljitettävissä jo hyvin pienten asioiden perusteella.

Poikkeus vaatimuksessa tulee tehdä esimerkiksi tilanteessa, jossa työnhakija on tai on ollut vainoamisen kohteena, hänellä on taustallaan hankala erotilanne ja huoltajuuskiista tai hän on hakenut lähestymiskieltoa. Myös maalittamisen tai muun häirinnän tulee olla painava syy, jonka vuoksi profiilin tekemisestä on voitava kieltäytyä.

3. Onko teillä lausuttavaa työnhakuprofiilien tietovarantoa koskevista muutoksista?

-

4. Onko teillä muuta lausuttavaa palvelualustaa tai työnhakuprofiileja koskeviin muutoksiin?

-

1. Onko teillä lausuttavaa koulutusta vailla olevia nuoria koskevista muutoksista? Erityisesti Opetushallitusta ja Jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskusta pyydetään muun ohella arvioimaan esitettyjen muutosten kohderyhmien suuruutta, koska työ- ja elinkeinoministeriöllä ei ole ollut käytettävissään tähän tarvittavia tilastotietoja.

Monimuotoiset perheet -verkosto kannattaa esitettyä muutosta.

2. Onko teillä lausuttavaa työttömyysturvaseuraamuksia koskevista muutoksista?

-

3. Onko teillä lausuttavaa muista työttömyysturvamuutoksista?

-

1. Onko teillä lausuttavaa työllisyysvaikutusarvioihin?

Esityksessä ei ole mainittu sanoja hoivavastuu, perhetilanne tai perhe muuten kuin perhevapailta palaavien kohdalla. Tällä vaalikaudella on tehty erittäin vähän esityksiä, jotka edistävät haastavassa perhetilanteessa olevien tai lasta toivovien työllistymistä ja työssäkäynnin onnistumista.

Eri perhetilanteissa olevien työllistymistä voivat tukea esimerkiksi seuraavat Monimuotoiset perheet -verkoston sivuilta löytyvät ehdotukset: <https://www.monimuotoisetperheet.fi/tyo-ja-perhe/tyollistyminen-eri-perhetilanteissa/>

2. Onko teillä lausuttavaa liittyen työvoimaviranomaisvaikutuksiin?

-

3. Onko teillä lausuttavaa muista vaikutusarvioista?

Monimuotoiset perheet -verkosto vaatii kokonaisarvioita, joka huomioi kaikki työttömyysturvaan tehdyt heikennykset kokonaisuutena. Vaikuttamisarviossa on myös tarkasteltava vaikutuksia eri perhetilanteiden näkökulmasta, kuten yhden vanhemman perheessä, vuoroasuvan lapsen perheessä, etävanhemman perheessä ja uusperheessä.

Vaikutusarviossa on huomioitava myös muut sosiaaliturvan muutokset, jotka luovat kannustinloukkuja erityisesti osa-aikatyön tekemiseen. Osa-aikatyö voi olla haastavassa perhetilanteessa ainoa mahdollisuus työskennellä. Esimerkiksi suojaosan poisto heikensi yhden vanhemman perheiden toimeentuloa ja voi vaikuttaa myös perheen huoltajan työllisyyteen.

Muuta lausuttavaa?

Monimuotoiset perheet -verkosto esittää Työllisyyden edistämisen valtakunnallisen neuvottelukunnan täydentämistä niin, että mukana on ymmärrystä työnhakijoiden eri perhetilanteista ja muusta monimuotoisuudesta, jotka vaikuttavat työllistymiseen, työnhakuun ja työssäkäyntiin. Monimuotoisuutta ja perheystävällisyyttä on tärkeää tarkastella myös omassa jaostossaan. Työllistymiseen voivat vaikuttaa esimerkiksi sateenkaarevuus, maahanmuuttotausta tai oletuksesta poikkeava perhetilanne, joka koetaan työpaikalla jollain tavalla hankalaksi.

Lähteet lausunnossa:

Moring, Anna & Kaunisto, Tiina-Emilia (2021): Miten työelämän perheystävällisyydessä huomioidaan perhetilanteiden monimuotoisuus? Työelämän tutkimus Vol 19 Nro 4. Osoitteessa: <https://journal.fi/tyoelamantutkimus/article/view/112504>

Suunta selkeäksi – hanke. Lone Parents Digital Activation (EaSI). Loppuraportti. Huhtikuu 2023, Uudenmaan Ely-keskus ja Owalgroup. Osoitteessa: <https://www.ely-keskus.fi/web/suunta-selkeaksi>

Zad, Youssef (2022): Analyysi: Yhden vanhemman perheet yleistyvät nopeasti. Suomen Startup-yhteisö. Osoitteessa: <https://startupyhteiso.com/fi/blogi/analyysi-yhden-vanhemman-perheet-yleistyvat-nopeasti/>

Kaunisto Tiina-Emilia
Monimuotoiset perheet -verkosto / Sateenkaariperheet ry